

Gårdhunden sover mæt, så kyllingerne nipper af resterne, mens skaden overvejer om den tor være med. Træsnit af Martinus Rørby i „25 Billeder for smaa Børn“, 1846.

mer den hoppende ind i gården kan der ventes gæster fra den side den kom hoppende (NV SJælland; 29), der siger da, skaden bad til gilde, så mange som den ville (Sundeved 1883; 30); kommer fuglen nær til en dør, vil fremmede snart gå ind ad den (SSlesvig; 31). Lader man den bygge rede ved sin gård, får man nævse fremmede (Mørke Øjylland; 32).

Skaden varsler regn, når den skriger usædvanlig meget (1592; 33), ligeså hvis skaderne flokkes og skriger (Bornholm; 34); regnen kommer fra den side halen vender imod (Møn; 35).

Det bliver dårligt vejr, når skaderne flyver lavt (Sir VJylland; 36) eller når de kommer ind i gården (Tjørring MJylland; 37); de skriger eller skrækker mod uroligt vejr og storm fra den side halen vender (Sjælland, Møn; 38). Mod frostvejr sad skaden på pærtræetets øverste grenspidser (Falster o. 1880; 39); skaderne flyver højt mod frost og lavt mod tøvejr (40). Vinteren strenges, hvis de kommer skrigende til døren (Ljndeballe SJylland; 41).

Holder skaden sig i engen, mens græsset behandles til hø, ventes godt vejr, men er det kragen, ventes regn med ondt vejr (Fyn 1734; 42).

Bygges reden på træts sydsiden varsler det en varm sommer, på nordsiden en kold (Stege; 43). Anbringes reden højt i træerne bliver året regnfuldt – desto fugtigere jo højere reden bygges – mens lavt-siddende skadereder spår en tør sommer (44). »I år behøver vi ikke at sørge for regn, for skaden bygger højt«; men sad de lavt hed det »i år vil det komme til at knibe med regn siden skaden bygger

så lavt« (MSjælland; 45); også omvendt: bygges reden lavt, ventes et fugtigt og koldt år (1796ff; 46); fuglen gør det for at det ikke skal regne i reden to gange (Ølstykke; 47).

Er skadens reder anbragt højt til vejrs, kan bonden vente lange strå, men bygger den lavt, bliver høsten det år dårlig (48) og kornpriserne høje til høst (NFyn; 49); der kommer dyrtid (Køge; 50).

Spådomme:

Gennem en revne i en sten skal gro en torn op, en skade bygger rede i den og flyver bort med ungerne; når dette sker indtræffer i Vendsyssel et slag, som dræber størsteparten af befolkningen, men siden får kvinderne mands mod og hjerte og slår fjenden (51).

Engang vil der gro et træ op i Viborg sø, en hvid skade bygger rede i det, og ud af det ene æg kommer Holger Danske (2). Fuglen kan lægge æg, men aldrig få unger (53). Ved en sten på Kappedal bakke Øjylland skal go en tornebusk op og en skade i den udruge tre brogede føl; i dalen udkæmpes da et så blodigt slag, at en hjelm kan flyde på blodet (54). Når en skade bygger rede i tjornebusken på »Burmands grav« i Biersted Vendsyssel vil kirken rammes af en ulykke. Dette gjorde en skade i begyndelsen af 1800-t, og kirken mistede et tårn – det blev revet ned for ikke at tjene englænderne som somærke (55).

LITTERATUR: (1) 416 256; (2) 17 18; (3) 160 1931/14:17; 464f 3.2,139; (4) 794 8,1887,121; (5) 436 221; (6) 524 1964,98; (7) 794 3,1885,69; (8) 794 3, 126; (9) 794 5,38 (Vinding); 464 6,261; 160 1906/23:3292 (1936); (10) 160 1904/27:318 (1879); (11) 160 1904/27:3264 (1886), 1906/23:3292 (1936); (12) 160 1906/23:732 (1948),762; (13) 436c 81; (14) 160 1906/24:1; 253 10/12 1930; (15) 693 IVf; IX; (16) 831 2, 373; (17) 62 39; (18) 160 1906/23: 1 sml. 794 7, 62; (19) 793 13; (20) 847 3,107; 464 9,1888,10; 203 478; 878b 193; 874d 87; 527 196; 135 165; 464f tb.1,146; 3, 142; 794 5, 159 og 7, 63; (21) 436 220; 17c 56; (22) 464f 3,146; (22a) 284b 219; (23) 524 1964, 59; (24) 937r 142; (25) 281c 157; (26) 387 17; (27) 160 1906/23: 294 (1920); (28) 160 1906/23: 768; (29) 653 210; (30) 160 1904/30:3240; (31) 160 1906/23: 3341; (32) 160 1906/23: 2044; (33) 434 5,841; (34) 160 1906/27:661 (1892); (35) 160 1906/23: 625; (36) 794 5, 38; (37) 160 1904/28: 2496 (1884); (38) 794 3, 7; 777g 225; (39) 794 5, 40; (40) 725 566; 794 3, 92; (41) 160 1904/27:2325 (1892); (42) 464f 3,148; (43) 160 1904/30: 496 (1884); (44) 847c 14; 794 7,1887,63; 527 198; 135 64; 284b 220; 202d 2,257; 910c 109;

160 1904/27: 620; (45) 387 17; (46) 219 8,744;
160 1904/27: 1; 1906/23:81; (47) 160 1904/28:82
(1884); (48) 847c 14; (49) 725 558; (50) 794 3, 94;
(51) 847 2,50 jf. 137f; (52) 464g 2,336; (53) 464g
2,340; (54) 464 3,326; 464g ny rk. 2, 235; (55)
248b 2,229f.

ANDEN OVERTRO, LÆGEMIDLER

St. Povlsdag 25/1 må der ikke spindes i huset, så bliver skaderne slemme til at trække strå ud af taget (Bogø ved Møn o. 1870; 1). Tidligt påskemorgen skal man jæge skaderne af deres reden, så be-

varer man sit helbred hele sommeren (Vendsyssel; 2), sml. s. 292. Kunne man langfredag drive en skade over tre sogneskål, fandt man det år en skat (Bornholm; 3). Lader man en skade ruge hønseæg ud, bliver der af kyllingerne udmærkede æggehøns, som skal kunne lægge to æg om dagen (Bogø; 1).

Skaden kan snakke når man har skåret enden af dens tunge, »skåret den for tungebåndet« (Køge; 4). Den som spiser skadeæg kan ikke tie med noget (5), sml. s. 297; »drik skadeæg og du bliver sladderagtig mod dine medtjenere« (Fakse; 6);

En død skade i stalden kunne på forskellig vis værne kvæget mod både hekseri, ildlös og kalvekastning. Træsnit i „Originaltegninger af danske Konstnere“, 1873-90.

Skaden og ræven. Illustration af Niels Skovgaard i Axel Olrik: Danske Sagn og Æventyr, 1928.

man sagde om den rapmundede: han/hun har det i munden ligesom skaden har sit i halen (Vantinge SFyn; 7).

En dreng ville være mestertyv, faderen pålagde ham at skyde en kugle gennem et stålet skadeæg, således at der ikke blev spildt en dråbe af dets indhold. Det lykkedes for drengen, men skadeungen fik en hvid plet dér, hvor skuddet ramte (8).

Havde onde folk gjort kvaæget fortræd, skulle der graves levende skadeunger ned i stalden, så kunne kvaæget ikke skades mere (hekseproces i 1600-t; 9). En død skade hængt op i stalden skulle værne mod ildebrand (ØMøn; 10) og køerne mod kastning (ØJylland; 11). Kunne man få en skade til at æde af ens blod eller materie, f.eks. anbragt i en æggeskal, fløj fuglen bort med bylder og blegsort (Thy, VSjælland; 12).

For gigt spises af en kogt skade kødet de steder på fuglen, hvor man selv har gigt, eller også spises suppe på en skade skudt i flugten (13). En klog mand blev opsøgt af en patient med beskadiget hofte og knæ, som han rådede til at bade med skadesuppe tre torsdag morgener i træk, hvorefter fuglens kød skulle hænge i et træ; efterhånden som kødet tørrede ind, ville lidelsen forsvinde (14). Den kluge Jens Kusk kom til Uhe for at skyde krager til lægemidler, men en dérboende klog kone havde også brug for dem og skældte ham ud. Den vrede Jens Kusk lovede at flytte skaderne – og de viste sig aldrig mere i byen (15).

Kogte og finhakkede skadeunger lægges som omslug på røde, rindende øjne (1655; 16). Skadesuppe er god for nervesygdom (Stavning; 17).

LITTERATUR: (1) 436c 81f; (2) 794 4,1885,152f; (3) 785b 141; (4) 794 4,1885,155; (5) 160 1906/23: 1(1869); (6) 160 1924/27:545 (1888); (7) 160 1904/27:1064 (1892); (8) 794 2,131f; (9) 761 4 rk. 6,1928-29,439; (10) 160 1906/23: 624; (11) 160 1906/23:2224; (12) 160 1904/30:1371 (1884); 281d (Værslev 1879); (13) 160 1904/27: 2538 (1886); 464g 4,591; 820 190 (NFalst. o. 1880) sml. 160 1906/23: 1172; (14) 464g 4,592f; (15) 437 1,19; (16) 776 1,21; (17) 160 1904/27:2559 (1879).

De reformerte i Fredericia spiste skadesuppe, som regnedes for sundt, »andre steder i Jylland er sådant en uhørt ting« (1767; 908 178 sml. 908b 5,1798,106); en mand på Falster kogte suppe på skadeunger (o. 1850; 281c 105).

GÅDER

Der hopper en skade på Viborg gade, hvad hedder den skade? (»Hvad«); der hopper en skade på Viborg gade, hans kjole er skåret i fire konfekt, hvad hedder den knægt? (1). Der hoppede en lire på kirkegårdsdige, dens kjole var skåret i fire terminer (2), jf. der hoppede en skade på Tønder gade med et jernnæb og en hørhale (nål med hørgarnstråd) (3). Så hvid som en svane, så sort som en ravn, han hopper som en hare og går som en mand – eller: vrider med enden det værste han kan (4).

Hvad er hvid som sne, sort som kul, så hård som horn og så spids som en torn? – Hvad er hård som horn, hvas som torn, hvid som alabast og grøn som sæbe; »jeg kan stå og ikke gå men hoppe, og derfor gør folk undertiden nar af mig«? (4).

Hvor flyver skaden hen, når den er nitten år gammel? (ind i sit tyvende år) (5).

LITTERATUR: (1) 464n 188; (2) 794 9, 1888,174; (3) 663 2,2,43; (4) 464n 113f; (5) 279 235.

FABLER

Der var en skaderede i toppen af et højt træ, ved dets rod boede ræven. Da der begge steder var store unger, narrede ræven skaden til at lade dem lege sammen og foreslog et barselsgilde; skaden skulle skaffe fedt og ræven en and. Mens skaden stjal en blærefuld fedt på Kjøllergården blev dens unger bidt ihjel i rævegraven. Skaden fløj til hunden Nobbes, rævens dødsfjende, og klagede sig. Hunden sagde, at den på en mødding skulle hente en død kalvs øjne, vise dem til ræven og sige, at Nobbes var død. Da ræven kom derhen lå hunden som livløs, men den sprang pludselig op, bed ræ-

ven halvt fordærvet og druknede den til sidst i mølledammen (Bornholm; 1).

Engang ræven gik ind under et træ, hvori skaden sad, begyndte denne at skælde ham ud for en tyv og røver, men ræven svarede:

En tyv og en røver det kalder du mig,
det samme det siger og andre om dig,
ællinger, kyllinger dem stjæler du væk,
og hønsenes æg, og hønsenes æg (ØFyn; 2).

Skade og løve er afbilledt på kalkmaleri fra o. 1500 i Gjesing kirke; i Nr. Saltum kirke o. 1525 optræder skade og løve i en karikatur af adelens turneringer (3).

LITTERATUR: (1) 473 100-07; (2) 160 1904/27:1126 (1884); (3) 767 266,311.

To „skader“ lader munden løbe. Maleri af Carl Bloch, 1874. Nivaagaards Malerisamling.

ORDSPROG, TALEMÅDER

Skaden flyver aldrig så langt, rumpen følger dog med = om dårligt rygte (Peder Syv 1682; 1); halen følger skaden (2), sml. hejre s. 15; skaden har lige så mange sorte fjer som hvide; der hører lykke til at stjæle æg fra skaden at man ej røbes (Peder Syv 1682). Skaden glemmer ej sin hoppen (A. S. Vedel, d. 1616; 3).

Det smager dog af fugl, sagde kællingen, hun kogte suppe på en skaderede (4), – hun kogte suppe på grenen en skade havde gjort på (NSJælland; 5). Det er af fuglene, sagde fanden om skadeungerne (Sir VJylland; 6), det er af den rigtige slags, sagde Klaus om skadeungerne (Sønderholm; 7).

»Dens sladren og skvaldren er bekendt, og da den sjældent tier giver man sladderagtige mennesker navn af skaden« (1802; 8); en skade = en sladderhank (9); snakke som en skade = snakke støjende, sladrende (10).

Den har ædt skadeæg som ikke kan tie; den som udpeger skadeæg røber hemmeligheder (Peder Laale; 11).

Skaden er en skvalderpose [sladderkælling],
hende kan jeg ikke meget rose,
hun har bagvaskers sind.
I ærlige folks øre er hakke,
på hver mands ryg at prakke og makke [spotte],
her skånes ej mand eller kvind'.

Æd ej for mange skadeæg,
at blommen ej sidder i dit skæg,
agt: tand for tunge er godt.

H. Justesen Ranch 1650 (12).

Den altid snakkende og sladrende har spist skadeæg (13); nyd ikke skadeæg, at du kan tie (Maribo; 14); der er sladder som syv skader i en gavlende (15); om den, der snakker for meget: han er ligesom en skade i rumpen (den vipper hele tiden med halen) (Falster o. 1850; 16); om den vigtige, pralende: han har det i munden ligesom skaden sit i halen (eller: i røven) (Fyn, Langeland; 17).

Så tidig [rask] som en skadeunge, børnene har leget med i fjorten dage (Peder Syv 1688). Den skal have et næb som en skade, der skal være (eller: vil gøre) hver mand til made [tilpas] (Sønderjylland; 18). Den meget foretagsomme eller utro: han/hun hopper fra det ene til det andet ligesom skaden på [gærde] stavrer (SFyn; 19), – hopper af en person på en anden ligesom skaden på stavre (20); hopper som en skade i et varträ (tværträ på husrygning) (Sønderjylland; 21); den vigtige: han ser højt som skaden i snefog (eller: i blæst) (22).

Et sjusket stablet læs kaldtes for en „skaderede“. Maleri af Chr. Dalsgaard, 1847.

Om en genstand, man ikke begriber hvad den skal bruges til; det er nok et klinkefad til en skaderede (23), sml. s. 290.

Han *dvat* [falldt] som en skade = pludselig (24); i eder: det er skadens! skaden smæk' mig! (Vendsyssel; 25); nysgerrig som en skade (Langeland; 26), synge som en skade (20), snakke som en skade = støjende; stjæle som en skade, hoppe som en skade (27), jf., børnelege: hoppe skade = hoppe med hænderne samlet bag knæhaserne, evt. slå en kolbøtte i denne stilling (28); skadehop = en dreng ligger på ryggen med bagudstrakte arme og åbne håndflader, se krage s. 277 (29); skyde skader = slå smut (Vendsyssel); vippe skade = vippe på et bræt (25).

Skaderede = sjusket lagt læs (30), uredt hår; til barn: skaden har nok bygget rede i din hårtop (Odsherred; 31); garn eller fiskekroge filtret sammen er gået i skaderede (VJylland, Læsø; 32); skaderede = størknæt pus, »søvn« i øjenkrog (Bornholm; 33); skadeskvalder = skarp latter (Give; 34); være skadebroget (1796; 35); skadenæb = lille niptang med cylindriske kæber som ligner fuglens næb (SJylland; 36); vipskade = urolig; omlobende person (o. 1700; 37).

LITTERATUR: (1) sml. 279 240; (2) 794 2,42; (3) 561 2,256; (4) 561 2,310; (5) 475 18,1966,54; (6) 281d (1886); (7) 235 4,1939, 201; (8) 418 261; (9) 903 6,1848,255; 160 1904/27: 1243 (1892); (10) 659 19,128; (11) 550 513; (12) 702 350 sml. 434 3,750,837; (13) 219 8,1796,743; 464f tb.1,146; 160 1904/27:1243 (1892); 423 (o. 1700ff); (14) 160 1904/27: 703 (1880); (15) 212c 3,219; (16) 281c 67; (17) 283b 140; 281d (Nr. Åby 1884); 160 1904/30:851,1138; 255 9,1936,64; (18) 571 383; 459b 49; 212c 3,219; (19) 160 1906/23: 1101; (20) 225 7,1875,nr.16; (21) 283c 216; 459b 54; (22) 459b 25; 464c 155; 878 190; (23) 436c 92; (24) 212c 3,219 (Andst); (25) 212c 3,221f; (26) 160 1904/27:1151 (1892); (27) 659 19, 128; (28) 464i 264,580; 212c 3,220; (29) 202c 3,252; (30) 76c 292; (31) 160 1904/30: 336 (1883); (32) 212c 3,221; 202d 2,258; (33) 203 476; (34) 160 1904/28:2313 (1892); (35) 219 8,740; (36) 212c 3,221; 663 2,3,238; 423, (37) 434 4,843.

PROSA OG POESI

De glinser på hoved og hals som et dybsort muldskud fra mosen, men på vingerne og langs den vippende hale Skinner de som kærrets blæstblå. Et